

Alte Drucke

**ELEMENTORVM || RHETORICÆ || LIBRI DVO: || RECENS
RECOGNITI || AB AVTHORE || Philippo Melanthane. || His
adiectæ sunt Epistolæ contrariæ, PICI & ...**

Melanchthon, Philipp

Witebergæ, 1593

VD16 ZV 30869

LIBER PRIMVS DE ELEMENTIS RHETORICES.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150024

LIBER PRI-
MVS DE ELEMEN-
TIS RHETORI-
CES.

INITIO MONENDI SUNT
adolescentes, quem ad vsum commu-
nia præcepta Rhetorices primùm tradi-
ta sint. Legent enim libentiùs, vbi cog-
noverint, quam inde auferre debeant v-
tilitatem. Homines acuti & periti qui primi hanc ar-
tem genuerunt, nequaquam hoc senserunt, hæc præcepta
efficere homines eloquentes, aut ad eloquentiam com-
parandam sufficere. Nam eloquentia primùm vim na-
ture maximam ad dicendum, deinde multarum bona-
rum rerum scientiam requirit. Multa igitur & ma-
gna adiumenta, tum à natura, tum à doctrina, præ-
ter hæc communia præcepta, sumit. Habeat tamen &
suam utilitatem præcepta. Docet enim natura homi-
nes viam quandam atq; rationem, magnas & obscuras
causas explicandi, partim beneficio nature animad-
uertere, partim vsu depræbendere solent. Hinc ex-
titiit ars, quæ etiamsi regit artifices in docendo: ta-
men in hoc initio traditur, non vt oratores efficiat, sed
vt adiuuet adolescentes in legendis Orationibus excel-
lentium

lentium oratorum, in longis controuersis iudicandis. Neque enim tantum his, qui causas acturi sunt, præcepta proposita sunt, sed in commune voluerunt autores artis consulere omnibus. Nam etiam hi, qui non agunt causas, qui nihil scribunt, si tamen velint legere aut iudicare res magnas, ut religionum controuersias, aut forensia negocia, via quadam atque ratione opus habeat, ad intelligendas longas controuersias. Nemo enim potest longas contentiones & perplexas disputationes animo complecti, nisi arte aliqua adiungetur, quæ ostendat seriem partium, & interualla, & dicentium consilia: & viam tradat, res obscuras explicandi ac patefaciendi. Hæc utilitas mouit homines prudentes ad excogitanda præcepta, ut in commune consulerent omnibus, & adolescentibus, non tam ad recte discendum, quam ad prudenter intelligenda aliena scripta præpararent. Acque idem videbant, ut aliarum rerum artifices, ita Oratores imitatione fieri. Quare si qui erant in turba discantium, quos natura ad discendum idoneus finxerat, hos postquam didicissent viam intelligendi & iudicandi disertorum orationes, in forum & ad causas deducebant, & in iubebant in agendo magnos & excellentes Oratores intueri atque imitari. Quare & nos ad hunc usum trademus Rhetoricen, ut adolescentes adiunget in bonis autoribus legendis, qui quidem sine hac via nullo modo intelligi possunt. Quod cum ita sit, satis apparet, hæc præcepta necessaria esse

esse omnibus. Deinde autores intellectos imitari non difficile erit his, qui à natura ad dicendum adiuuantur. Etenim neque sine imitatione effici Oratores possunt, neq; imitatio sine præceptorum cognitione procedit.

Eloquentia facultas est sapienter & ornate dicendi. Nam ad benedicendum in primis requiritur perfectæ earum rerum cognitio, de quibus oratio instituitur. Insania est enim, non eloquentia, de rebus ignotis & incomptis dicere. Cum autem rerum cognitio ad dicendum necessaria sit, oportebit Oratorem harum artium, quæ rerum scientiam continent, non esse rudem. Quid enim de religione, de natura rerum, de iure, de nigræ de villa parte vitæ dicet is, qui doctrina illa non instructus est, quæ eas res continet?

Rhetorica verò est ars, quæ docet viam ac rationem rectè & ornate dicendi. Voco autem Rhetoricen hæc præcepta quæ pueris traduntur, quorum cognitio, etsi necessaria est ad eloquentiam: tamen eloquentia præter hanc artem alia multa adiumenta, tum naturæ, tum doctrine requirit. Tenent enim præcepta docti omnes, in quibus multi sunt infantes, quibus tamen opus est hac arte ad iudicandum, quemadmodum & Dialectica ad iudicandum opus habent omnes. Ut autem Dialecticæ finis est iudicare, utrum in docendo aptè consentiant omnia,

omnia. Item in docendo sequi certam viam: Ita & Rhetoricæ fines constituamus, iudicare de longa oratione, qualis sit partium series, quæ sint præcipua membra, quæ sint ornamenta. Item in docendo etiam, in hi, qui non destituuntur à natura, efficere, vt oratio certas partes habeat, & res magnas non exponat breuiter, vt Dialectica, sed addat verborum lumen.

DE OFFICIIS ORATORIS.

Cùm oratio omnis rebus ac verbis constet, rerum prior cura esse debet, posterior verborum. Quinque igitur numerantur officia Oratoris: Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio. Primum enim dicturo res seu inueniendæ, seu eligendæ sunt, & cùm sunt inquisitæ, ordinè explicandæ. Versatur igitur inuentio & dispositio circa res. Elocutio verò circa verba. Nam ea quæ excogitauimus, & ordine apud animum disposuimus, postremo verbis significantibus exponenda sunt. Et in his tribus partibus ferè tota ars consumitur. Itaq; nos de alijs dubiis partibus nihil præcipientus, quia memoria parum ad nodum ab arte adiunatur. Alio verò longe alia nunc, est quàm qualis apud veteres fuit. Et quid maxime in agendo deceat, in foro discendum est imitatione. Videmus veteres maxime verecundiam in agendo probasse. Laudat enim Alcibiades Solonem, quod inter dicendum, ne quidem manus extra pallium protulerit.

tulerit, significans sedatam minimeq; concitatam actionem maxime decere.

DISCRIMEN DIALECTICAE
& Rhetoricae.

Tanta est Dialectica & Rhetorica cognatio, ut vix discrimen deprehendi possit. Quidam enim Inventionem ac dispositionem communem utriq; arti putant esse, idcirco in Dialecticis tradi locos inveniendorum argumentorum, quibus Rhetores etiam uti solent. Verum hoc interesse dicunt, quod Dialectica res nudas proponit: Rhetorica vero addit elocutionem quasi vestitum. Hoc discrimen etsi nonnulli reprehendunt, ego tamen non repudio, quia & ad captum adolescentium facit, & ostendit, quid Rhetorica maxime proprium habeat, videlicet elocutionem, à qua ipsum Rhetorices nomen factum est. Ac si quis subtiliter existimabit, intelliget hoc discrimen recte defendi posse. Si enim Rhetorica non tantum versatur circa forenses & suasorias materias, sed in genere circa omnes materias, de quibus dicendum est, nullo modo poterit ab ea diuelli Dialectica, quae est ratio perfecte docendi. Saepe enim Orator vretur hac via in docendo, ut Cicero in primo Officiorum, & in alijs multis disputationibus, precepta Dialectica sequitur in docendo, & addit elocutionem ex Rhetorica.

Et nostris temporibus idem
faci-

faciunt homines eruditi & copiosi, cum docent homines de religione.

Veteres ita discernabant : Rhetoricæ tribuebant forenses & suasorias materias : Dialecticæ verò omnes quæstiones alias, de quibus certa quadam Methodo & ratione docendi sunt homines. Iuxta hoc discrimen proprius Dialecticæ finis est docere, Rhetoricæ autem promouere atque impellere animos, & ad affectum aliquem traducere. Vt cum de natura virtutis disputamus, Dialectica consulenda erit, quæ quid sit virtus, & quas habeat causas, partes, effectus, ostendat. Cum autem ad virtutem colendam homines adhortamur, loci Rhetorici sequendi erunt : Cum de natura penitentia dicimus, cumque docemus homines, quid sit penitentia, quot habeat partes, sequenda erunt præcepta Dialectices. Adhortatio autem ad penitentiam adhibet locos Rhetoricos.

Sed quia ratione docendi Rhetores non poterant carere, præsertim in materijs forensibus, ideo Dialecticæ etiam admiscuerunt suo operi. Nam finitimum statum, quem in iudicialibus materijs recensent, à Dialecticis mutuo sumserunt. Is status est ratio informandæ Methodi, quem tradit Aristoteles in ἀναλυτικῷ. Accersant ex Dialecticæ & forma syllogismorum & pleraque alia præcepta. Ita admixta Dialecticæ Rhetoricæ non potest.

potest ab ea prorsus diuelli, etiam cum Rhetoricæ tantum forenses & suasoria materia & laudationes tribuuntur.

DE TRIBVS GENERI-

bus causarum.

In locis inuentionis primum genera causarum distribuuntur. Id hoc consilio fit. In tanta varietate negotiorum, diuersa quasi classes locorum faciendæ fuerunt. Nam aliæ materiæ alios requirunt locos. Ideoq; ne si omnes loci in vnum acervum congesti essent, difficilis esset electio, materiæ discernuntur, vt cuilibet generi sui loci subijci possint, & deprehensio genere causæ, quasi è regione, statim sciat vniuscuiq; quibus locis tota res includi debeat. Quas autem utilitates præterea habeat hæc negotiorum partitio, paulo post ostendemus propositis exemplis.

Vulgò tria numerant genera causarum: Demonstratinum quo continetur laus & vituperatio. Deliberatinum, quod versatur in suadendo & dissuadendo. Iudiciale, quod tractat controuersias forenses. Ego addendum censeo διδασκαλικόν genus, quod etsi ad Dialecticam pertinet, tamen vbi negotiorum genera recensentur, non est prætermittendum, præsertim cum hoc tempore vel maximum vsum in Ecclesijs habeat, vbi non tantum suasoria conciones habendæ sunt, sed multo sæpius homines, Dialecticorum more, de dogmatibus religionis docendi sunt, vt ea

B

perfe-

perfectè cognoscere possint. Est autem *Didaxh* xov genus, Methodus illa docendi, quæ traditur in Dialectica, cuius particulam retinuerunt Rhetores in statu finitimo. Est & demonstrativum genus affine *Didaxh* xov generi. Plerumq; enim est definitio, sed amplificata ornamentis Oratorijs, ut tanquam pictura, ab imperitis magis conficit possit, ut si quis laudet leges, & de autoritate legum dicat, ut de finit leges & definitionem amplificabit. Psalmus, Dixit Dominus, recte in hoc genere ponetur. Laudat enim Christum. Atque hæc laudatio simpliciter definitio quædam est, describit enim personam Christi, commemorat eius officia, exponit Dominum esse qui à dextris ei sedeat, hoc est, pri potentia cum Deo regnet, addit ubi proditurus sit, videlicet in Sion quid superaturus sit hostes. Erit & Sacerdos, inquit, per quem placabitur nobis Deus. Et addit, qualis sit futurus sacerdos, videlicet æternus non Leviticus, sed qui benedicat, qui annunciet remissionem peccatorum. Deinde describit supplicia impiorum qui huic Domino aduersantur. In fine subindicat etiam, ipsum Dominam communes afflictiones subiturum esse, ex quibus tamen reuiuiscet. si quis hoc modo animaduertit, Psalmum esse descriptionem Christi, & singulas partes ad definitiones Dialecticas referendas esse, ut plane intelliget Psalmum & cum erit opus ex definitionibus partium facillè illustrabit omnia, & amplificabit, sunt autem alia multa species horum generum.

generum, quas enumerare non est opus. Facile enim est iudicare, quæ species ad quod genus pertineant. Ad demonstratiuum pertinet gratiarum actio: laudamus enim beneficium. Talis est oratio pro M. Marcello. Sub deliberatiuo ponendæ sunt petitiones, commendationes, deprecationes, consolationes, oburgationes & aliæ multæ species, quas recenset Erasmus in ratione scribendarum Epistolarum.

AD QUID CONDUCAT,

nasse genus causæ.

Vt sciant adolescentes, quando debeant consulere locos inuentionis, primum hoc meminerint, locos non conferri ad inueniendum negocium seu primam questionem. Tempora enim offerunt negotium, ut litigator defert negocium ad causidicum. Docenti in Ecclesia, certa materia in sacris literis, præscripta est, quam explicare debet. In epistolis scribendis varia occasiones, varia offerunt argumenta. Itaque, non traditur ars, non traduntur præcepta de negotiis inueniendis, illa vero vitro se offerunt, ac fugientes etiam persequuntur. Et ad hos ars tota excogitata est, non ut per ludum ociosas materias queramus, sed ut graues, magnas & obscuras causas, quas offert nobis Respublica, explicemus. Cum igitur negocium oblatum est, hic primum ars consulenda est, & inuicogitandum, ad quod genus causa res pertineat.

Ideo enim distincta sunt genera causarum, ne loci in turba diu querendi essent. Quare, deprehenso genere causæ, statim occurrent certi loci ad patefaciendam & tractandam materiam utiles.

Prodest autem ideo etiam intelligere genus causæ, quia genere cognito, proficitur finis orationis, hoc est, præcipua intentio, & summa consilij, seu, ut vocant, scopus orationis. Plurimum autem refert in omni sermone, in omnibus negotijs, nosse finem, hoc est, quæ utilitas ex oratione expectanda sit. Omnis enim oratio, aut ad docendum instituitur, aut præter cognitionem habet alium finem, videlicet, quod aliquid fieri iubet. Suasoriæ orationes iubent aliquid fieri, ut si quis suadeat suscipi bellum Turcicum. Tales & sunt Psalmi generis deliberatiui, qui vel præcepta dant, vel consolantur, vel deprecantur, hi petunt aliquid fieri. Verum generis demonstratiui finis est cognitio. Ut cum Alexandrum laudamus, & res eius sapienter, fortiter, ac feliciter gestas narramus, tantum docemus auditorem. Et si enim Exempli imitationis causa proponuntur, tamen in tali oratione nihil aperte postulamus ab audientibus, nisi ut huius viri sapientiam, virtutem ac felicitatem contemplerentur atque admirentur. Ita generis Didascalici finis est proprius cognitio, ut si quis doceat, quid sit Euangelium, quomodo consequamur, ut Deus reputet ac pronunciet nos iustos, quid sit fides, hic dicenti proprius finis propositus est, ut auditores doceat, et si cognitio postea

postea ad vsum transferri potest, diuersum tamen orationis genus est, quod docet, ab illo, quod deinde doctrinam ad vsum transferri iubet. Græci in omnium librorum initijs quærent, quæ sit operis intentio, seu quis sit scopus, vt ipsi loquuntur. Idem agunt Rhetores, cùm de genere causæ quærent, quæ sit orationis, an voluntas, quid postulat, vtrum cognitio sit finis orationis, an præter cognitionem aliquid fieri iubeat. Hæc in oratione perspicere atque animaduertere maxime prodest, vt intelligamus quæ nobis ex oratione utilitas expectanda sit. Nec prius acquiescit animus auditoris non stulti, quàm finem aliquem orationis animo perspexerit. Hæc ideo pluribus verbis dixi, vt ostenderem hæc præcepta plurimum ad formanda acuedag, iudicia conferre. Caterum adolescentes & hoc monendi sunt, interdum genera causarum misceri. Quanquam enim vnumquodque negotium, ad vnum aliquod genus causæ principaliter referendum est, tamen sæpè aliud genus, aliquid à locis alterius generis mutuatur, vt pro Archia, quanquam tota oratio principaliter ad genus Iudiciale pertinet, multa tamen sumit Cicero ex locis generis Demonstratiui, dum non de re, sed de persona dicit, cuius laudes in iudicio dignitatis exponi proderat. Et Demosthenes in suadendo, multa sumit ex Demonstratiuo genere, dum inuehitur in Philippum Macedonem.

LIBER PRIMVS
DE GENERE DIAL
dascalico.

Si quis de hoc genere longiora præcepta desiderat, ut ad Dialecticam redeat, quæ sola tradit perfectæ docendi rationem. Nam Dialectica propriæ est rectæ docendæ. Maxima autem vis maxima utilitas est huius generis. Sepè enim homines de religione, de iure, de omni officio docendi sunt, ubi sine hac ratione patefieri res non queunt. Ac ne discere quidem ipsi & rectè complecti animo res difficiles & intricatas possumus, nisi hanc Methodum sequamur, quæ facilis est, si quis mediocrem exercitationem adhibuerit.

Sunt autem quæstiones duplices. Quædam sunt simplices, ut cum de vna voce queritur, quid sit Virtus, quid sit Pœnitentia. Quædam coniunctæ sunt, ut cum propositio aliqua confirmanda, aut confutanda est, ut oporteat ne Christianum abjicere suas facultates

Loci simplicis quæstionis sunt:

- Quid sit,
- Quæ sint partes vel species.
- Quæ causæ.
- Qui effectus.
- Quæ cognata & pugnantis.

Hi loci consulendi sunt, cum docere de aliqua re homines volumus, & assuefaciendi sunt animi, ut quæ-

quæcunq; res proposita fuerit, statim in hos locos inueniantur, qui admonet, ubi querenda sit materia, ut certe quid ex magno acervo eligendum, & quomodo ordine distribuendum sit. Nam loci inuentionis, tum apud Dialecticos, tum apud Rhetores, non tam conducunt ad inueniendam materiam, quam eligendam postquam acervus aliquis rerum, vel ex alia arte, vel ex ipsis negocijs oblatus fuerit.

Prima in omni re definitio esse debet. Hanc iubet querere locus, Quid sit. Sed interdum de appellatio. ne prius disputatur, & constituenda est significatio vocabuli, constat enim innumerabiles esse *Λογους* & rixas de vocabulis. Initio igitur, ne ambiguitas sermonis errorem pariat, certa vocabuli significatio constituenda est.

At præsertim in disputationibus Theologicis observanda est phrasis sacrarum literarum, quia multis utimur Hebraicis figuris, quæ si non recte redantur, multi errores sequuntur, ut Pelagius Gratiam intelligebat tantum beneficiû ostensæ legis ac doctrinæ. At Paulus longè discernit a lege Gratiam. Vocat enim Gratiam reconciliationem, hoc est, remissionem peccatorum & acceptionem diuinam, cum qua coniuncta est donatio Spiritus sancti. Quare Pelagius turpiter corrumpebat sententias Pauli. Sed quia copiosius traduntur præcepta de Methodo in nostris Dialecticis libellis, hic ero brevis, tantum exemplum unum atq; alterum ascribam.

Quid est virtus? Est habitus voluntatis, inclinans ab obediendum iudicio recte rationis. Recensio enim vsitatum Philosophorum definitionem.

Quae partes? Dialecticè possunt partes dici, Genus & Differentia in definitione. Sed si quaeritur, quae res existant in anima, quales motus sint, Species enumerandae sunt. Nam diuersae species sunt diuersi habitus.

Species multae numerari possunt: Pietas Iusticia, Fortitudo, Modestia &c.

Quae causae? Crebrae actiones bonestae. Sed actionum causae sunt rectum iudicium mentis, & voluntas assentiens.

Qui effectus? praemia à Deo proposita iuxta illud: Honora patrem & Matrem, vt sis longeuus super terram.

Quae cognata? Virtuti quae est habitus, cognata est *φύσιν ἀγερῆ*. Bona inclinatio in natura.

Quae pugnancia? Simulatio virtutis & turpitudine palam pugnans cum virtute, vt Neronis & similium flagitia.

Ita Dialectica metas & summas ostendit, quae suppeditant maximarum rerum copiam, sive liberos locos integrè explicare.

Aliud exemplum.

Quid est poenitentia? Prius de vocabulo dicatur. In Ecclesia vocamus vsitatè poenitentiam id quod dici posset, conuersio voluntatis ad veram pietatem.

Est igitur definitio. Pœnitentia est contritio & fides, qua credimus nobis remitti peccata propter Christum, quam fidem sequitur noua obedientia erga Deum.

Quæ partes? Conuersio vera habet duas partes, inquam duplices motus animi, contritionem, id est, agnitionem peccati, seu terrores ac dolores propter peccatum.

Altera pars est fides, quæ erigit & consolatur perterrefactas mentes, cum accipit remissionem peccatorum donatam propter Christum.

Rectè additur & tertia pars, quæ tamen est effectus priorum scilicet noua obedientia.

Quæ causæ? diuersorum motuum diuersæ sunt causæ. Contritionis, id est, terrorum causæ sunt, Lex arguens peccata: Et spiritus sanctus efficax per legem, & impellens voluntatem: & voluntas assentiens ac non repugnans Spiritui sancto, non ipsis peccatis indulgens, eaq; repetens.

Fidei causæ sunt, Euangelium annuncians remissionem propter Christum: & Spiritus sanctus efficax per Euangelium, ac impellens voluntatem, & voluntas assentiens & non repugnans Spiritui sancto.

Quæ cognata? Contritioni cognata est virtus, quæ vocatur timor Dei. Fidei cognata: Spes, Dilectio.

Quæ pugnancia? Cum contritione pugnant securitas profana, seu contemptus Iudicij Dei, & simula-

ris dolorum. Cum fide pugnant desperatio & simula-
rio fidei quæ est profana securitas & contentus iu-
dicii Dei.

Qui sunt effectus veræ penitentiæ? Noua &
spiritualis vita pia opera. Et quia voco effectus, om-
nia quæ certò sequuntur, etiam hic numero vitam æ-
ternam.

ALIVD EXE MPLVM.

Quid est fides? Primum significatio vocabuli
consideranda est. Interdum fides significat noticiam
historie de Christo. Sed aliàs in Prophetis & Apo-
stolis Fides significat fiduciam, quæ assentimur pro-
missionibus Dei, sic Paulus Rom. 4. palam affirmat,
se de fide loqui, quæ assentimur promissioni, cum ali-
ud ex fide gratis, ut sit firma promissio.

Est igitur Fides, assentiri promissioni, in qua
Deus pollicetur se nobis propicium fore propter Chri-
stum. Complectitur ergo hæc Fides, noticiam histo-
rie & fiduciam assentientem p. ommissioni, ad quam
historia referenda est.

Quæ partes? Sicut oculorum motus non potest
secari in partes, sic nec mentis aut voluntatis motus
secantur in partes. Sed tamen Fides complectitur no-
ticiam in intellectu, & voluntatem, quæ vult & ac-
cipit beneficium oblatum, id est, assentitur promissio-
ni. Species Fidei discerni possunt, quia Fides aliàs
per se

versatur circa promissiones beneficiorum corpora-
lium alias circa promissiones gratiæ & rerum æter-
narum. Sed tamē promissiones beneficiorum corpora-
lium, admonent nos de altera in promissione, quæ est
precipua. Ideo p̄j semper promissionibus corporali-
um beneficiorum complexi sunt promissionem gra-
tiæ, seu reconciliationis.

Quæ causa & Obiectum Fidei est misericordia
promissa propter Christum, quæ Deus nos pronun-
ciat iustos, non propter legem aut dignitatem no-
stram aut opera nostra, sed propter Christum, quem
voluit esse Redemptorem nostrum. Et hæc misERICOR-
dia ostenditur nobis in Verbo, videlicet in Euangelio
seu promissionibus, quæ extant in Euangelio. Dixi
de obiecto Fidei. Instrumentum quo fit in nobis, est
ipsum verbum. Causæ efficientes, Spiritus sanctus
qui est efficax per Verbum, & impellit mentem &
voluntatem hominū: & voluntas assentiens seu non
repugnans.

Subiectum, in quo hæc geruntur, est ipsa homi-
nū anima, mens & voluntas.

Qui effectus? Voco effectus omnia, quæ neces-
sariū veram Fidem sequuntur.

Comitatur autem Fidem ex pacto Dei iustifica-
tio, id est, reconciliatio seu imputatio iustitiæ. Hæc
potest dici proprium Fidei seu correlativum, quia
est quiddam, quod necessariū ex pacto Dei. Fidem
comitatur: quia non possumus aliter assentiri pro-
missio-

missione nisi fide. Contingit igitur promissa reconciliatio, non propter aliquod nostrum opus aut nostram dignitatem, aut nostras virtutes vllas, sed propter Christum. Et tamen aliquid esse oportet quo id beneficium accipiamus: Fide igitur accipimus. Quare non effectus Fidei, sed proprium seu correlatiuum est iustificatio, id est, reconciliatio, Est enim fides motus, quo accipitur Spiritus.

Effectus verò numerari possunt, Tranquillitas & gaudium conscientie, quia fide vincuntur terrores, Hunc effectum sequuntur inuocatio & Dilectio, quia inuocamus & diligimus placatum. Et quia hoc effectus, omnia certo sequentia, hic numero etiam vitam eternam. Item omnes euentus, vt Ezechia fidem sequitur liberatio.

Quæ cognata? Spes expectans futuram liberationem, inuocatio, dilectio.

Pugnantia? Simulatio fidei, Desperatio, Pavor impius.

Cum hoc modo res includuntur metis artis, certius comprehendi possunt. Et singuli loci suppeditant ingentem copiam rerum in explicando. Quare hac diligentia plurimum prodest, & ad iudicandas materias obscuras & ad explicandas atq; illustrandas. Nec dubium est quin illa innumerabilia encomia Methodi, quæ sunt apud Platonem, hanc ipsam exercitationem nobis commendent, ad has metas renouandi questiones, quas explicatur sumus.

RHETORICAE
DE CONIUNCTIS

27

quæstionibus.

Loci coniuncti thematis ferè sunt iidem, quos iam recensui. Nam omnis docendi ratio consistit in definitione, causis & effectibus. Ducuntur igitur argumenta in confirmando, aut refutando.

A definitione,

A causis.

Ab effectibus.

A partibus.

A pugnantis.

Hi loci præcipui sunt in Topicis. Reliqui enim extra causam versantur, & magis amplificandi, quam docendi causa adhibentur. Itaq; si Confirmandum erit Thema quoddam non sit Christiana iusticia discedere à facultatibus, querenda est definitio præcipue partis in hac propositione, videlicet, quid sit Christiana iusticia. Hinc ducetur argumentum.

A GENERE

Christiana iusticia, est res perpetua in spiritu, videlicet, nosse ac timere Deum, credere in Christum. Discedere autem à facultatibus, non est res eterna, neque ad spirituales vitam necessaria, igitur Christiana iusticia non est discedere à facultatibus.

A cau-

A CAUSA, VIDELICET

præcepto.

Euangelium non abolet res politicas, sed multo magis confirmat & conseruat. Tenere proprium necessaria res est in politica. Igitur Euangelium non præcipit discedere à facultatibus. Euangelium autem de iusticia Christiana præcipit, igitur non est iusticia Christiana discedere à facultatibus.

Verùm nihil opus est per omnes locos vagari. Neq; verò qualibet causa recipit omnes locos. Totam autem hanc Methodi formam summa diligentia tradimus in Dialecticis. Quare hic breuitur tantum admonendus fuit Lector, vt in Rhetoricis meminert sæpe ad Dialecticen sibi respiciendum esse, præsertim cùm de aliquare docere homines volet. Quo genere multum in Ecclesijs & in scholis vrendum est. Si suasorie causæ multa mutantur à genere Didascalico. Sæpe enim in deliberando de aliquo communi loco prius disputatur, quàm quid sit agendum constituitur. Vt cum de bello Turcico deliberamus, initio docendi sunt homines, quòd Christiano liceat bella gerere, & Deum præceperit Magistratibus, vt latrocinia depellant, postea incitandi sunt principes ad bellum suscipiendum.

DE GENERE

iudiciali.

Veteres præcipue propter hunc usum excogitauerunt

verunt Rhetorice, ut præpararent adolescentes ad
forum. Ideo tota ferè Rhetorica consumitur in his
præceptis, de tractandis controuersijs forensibus.
Nunc etsi imago quædam veteris artificij reliqua est
in foro, tamen causas agunt Iurisconsulti, qui adhi-
bent multum ex sua arte, plerique tamen à Rhetorica
mutuati sunt illi ipsi scriptores, quos legunt Iuris
consulti. Sed nos tradimus hæc præcepta, vel ad iu-
dicandas aliorum orationes, vel ut etiam instruamus
adolescentes ad controuersias in Epistolis tractan-
das, & ad Ecclesiastica negotia. Nim dissipationes
Ecclesiasticæ magna ex parte similitudinem quan-
dam habent forensium certaminum. Interpretantur
enim leges, dissolunt controuersias, videlicet senten-
tias, quæ in speciem pugnare videntur: Explicant
ambigua: Interdum de iure, Interdum de facto di-
ssutant: quærunt factorum consilia. Ideo hoc genus
in his nostris moribus, etiam magnum habet usum.
Sed ut generi iudiciali certi loci assignari possint,
initio discernuntur status.

DE STATIBVS.

Nulla pars artis magis necessaria, quàm præ-
cepta de statibus, in quibus hoc primum ac præcipu-
um est, ut in omni negotio seu controuersia diligen-
ter consideremus, quis sit status hoc est, quæ sit prin-
cipalis questio, seu propositio, quæ continet sum-
mam

nam negocij, ad quam omnia argumenta referenda sunt, velut ad principalem conclusionem. Nulla controuersia intelligi, nihil ordine explicari, dici aut percipi potest, nisi constituatur aliqua propositio, quæ summam causæ comprehendat. Ac sæpe in concionibus indoctorum indicari potest, quanta huius præcepti vis sit, vbi postquam nulla certa propositio constituta est, de qua dicendum sit, oratio non magis coheret, quàm illa apud Horatium pictura, in qua Humano capiti ceruicem pictor equinam addit &c. Ita interpretes Pauli, quia nusquam excerpebant ex vlla disputatione certam propositionem, nec videbant, quomodo ad vnum aliquod caput accommodanda essent omnia argumenta, toto cælo à sententia Pauli aberrabant. Interdum etiã enarratio pugnat cum auctore. Quare diligenter assuescendi sunt adolescentes, in legendis disertorum orationibus ac disputationibus, vt statim quærant, vt in scribendo ac dicendo propositiones constituent, & ad has argumenta accommodent. Præceptum hoc leue ac puerile videtur in speciem, sed vtilitatem habet maximam. Ac paucos inuenias, qui in dicendo obseruent, qui consulant seipsos, quid dicturi sint, quæ sit futura negocij summa, si quando amphoram insistant, vt Horatij verbis vtamur, currente rotata tamen vrceus exit.

Neque verò tantum status obseruandus est, sed quia sære quælibet controuersia vnum aliquem præcipuum

cipium Syllogismum continet, quæ maximè munit statum, in quoq; Dialectico more breuiter excerptus est, ut nuda ac breuia membra intuentes rectius iudicare possimus. Quare Rhetores indiderunt nomina partibus Syllogismi. Status est conclusio. Nam conclusio est propositio principalis, post argumentationem repetita: Et statum alias vocant *κατάληκτον*, vocant & *ὑπόθεσιν* seu *ὑποκείμενον*, unde mansit nomen subiecti in scholis, pro materia, & summa operis. Maiorem & minorem vocant *αἰτίον*. In his altera, de qua dimicatio est, & qua confirmata Conclusio sit plana, vocatur *κρίνον*, ut pro Milone statum est: Milo iure Clodium occidit, *αἰτίον* est, vim vi repellere licet. Milo autem vim vi repulit. In his minor est incerta, quam si iudici probauerit Cicero, Milo vincet. Itaq; in hoc Syllogismo Minor est *κρίνον*. Interdum Maior est *κρίνον*.

Euangelium non abolet politias.

Tenere proprium, est res politica.

Igitur Euangelium non vetat tenere proprium.

Hic Maior est *κρίνον*. Nam homini imperito ostendendum est, quod Euangelium doceat de vita aterna, iusticia cordis erga Deum. Interim foris iubet nos viti politicis ordinationibus, sicut cibo, potu, aere, & alijs bonis Dei creaturis. Probatio autem *Ἐκκρωφύς* dicitur *σαῶν*, quia totum Syllo-

Syllogismum connectit. Sunt autem tres forma statuum quas per quaestiones discernant: Status coniecturalis oritur ex quaestione, An sit: vt pro Roscio quaestio est, An Roscius ocio derit patrem. Status legitimus, in quo praecipua est definitio, oritur ex quaestione, Quid sit? vt apud Paulum, Quid sit iusticia Christiana, fide ne reputeur iusti, an opera sem iusticia. Status iuridicialis oritur ex quaestione, Quale sit factum, videlicet, iure ne factum sit, vt iure ne Caesar interfectus sit.

DE STATV CONIECTVRALI

Cum autem prima sit quaestio. An sit: initio de statu coniecturali dicemus. Singulis enim statibus, certi loci subiecti sunt. Sed quoniam locis argumentorum, in confirmatione & confutatione maxime utimur, prius recensendae sunt partes orationis.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

Orationis partes sunt sex: Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio.

Exordium est initium orationis. Priusquam enim de re dicimus, preparandi sunt animi audientium, ac vulgo ita scribunt, haec tria in Exordio efficienda esse, vt reddamus auditores Beneuolos, Attentos & Faciles. Fabius haec ad vnum Beneuolentiae locum refert,

refert, qui profectò præcipuus est: Sic enim in quotidianis congressibus colloquentes cum amicis, in initio nos commendamus, aut excusamus, cur eis negotium faciamus, ita in magnis causis decet proœmijs quibusdam, vel excitare vel inuitare auditores. Et est quedam humanitatis significatio, prius de nostro officio dicere, quàm ad causam accedimus. Itaq; benivolentiam aliàs à personis, aliàs ab ipsis negotijs, si sint honesta & plausibilia, conciliamus. Sed locus vssitatus hic est, à personis sumptus, dicere de officio, vel nostro, vel iudicis, vt Cicero initio contra Verrem. Item, pro lege Manilia. Item, pro Archia reddit rationem, quare has causas suscepit. Ordinmur & à laudibus eius, ad quem habetur oratio: vt Paulus in exordio Epistolæ ad Romanos, initio fidem eorum prædicat. Cùm respondemus aduersarijs, facilius est ordiri ex occasione, sicut Demosthenes queritur initio de Æschine, quod rem iniquissimam peti- nisset, ne aduersario concederetur, vt pro se diceret. Hac querela maximè decebat in exordio.

Attentos reddimus, cùm significamus nos de magnis & vtilibus rebus dicere, vt ad Romanos: Non pudet me Euangelij. Est enim potentia Dei.

Dociles, cùm & summam negocij breuiter ostendimus, vt ad Romanos: In Euangelio patet iusticia fidei. Sed non possunt numero comprehendi species Exordiorum. Ordinmur enim non tantum ab his locis, quos recensui, sed interdum à tempore, interdum

à locis interdum ab alijs circumstantijs. Hanc varietatem ostendent exempla Ciceronis. Illud vñque præcipue iudicavi monendos esse studiosos, maximam gratiam habere verecunda & submissa exordia, & procul fugienda esse grandia & tumida principia, qualia sunt, Statij, præsertim cum existimationi offendant. Significant enim arrogantiam & confidentiam ingenij. Ideoq; prudenter Horatius præcipit: Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.

Decent in iniurijs & Dubitatio, Admiratio, ἀντιστοχάριον. Vocum & similes figuræ, vi: Nihil minus expectabam. Maximè vellem, iudices, vi Syl-la dignitatem suam retinere potuisset. Decent & affectus mitiores omnis generis, vi: Magnam mihi voluptatem attulerunt literæ tuæ. In magni causis non solent exordia prætermitti, ne quidem ab Ar-ticis, qui lege cogebantur ἀντὶ τοῦ νόμου ὑποτά-θω dicere. Sed in epistola crebro prætermittuntur Exordia.

DE NARRATIONE.

Narratio est facti expositio, quæ statim Exordio subijcitur. Hanc sequi debet Propositio, quæ contineat summam rei in disputationibus & juris causis interdum non vitimur narratione, nonnunquam & in iudicijs prætermittimus. Itaq; prudentia est videre, quando postulet res enarrationem. Propositio autem

ante nunquam omitti potest. Hæc præcipua pars est totius certaminis. It interdum multe propositio-
nes ponuntur, sed ubi gradus per priores ad vnam
quandam principalem faciendus est, ut ad Romanos,
initio proponit, omnes esse sub peccato. Gentes &
Iudeos. Deinde peruenit ad propositionem princi-
palem, quod propter Christum iusti reputemur, cum
credimus, nobis propter eum placatum esse Deum,
non propter nostra benefacta. Neq; de disputatione
iudicari potest, nisi hoc ordine propositionum ani-
maduerso. In vulgaribus concionibus iure desiderari
potest diligentia, quia non sæpè proponunt conciona-
tores summam eius rei de qua dicturi sunt, ea res fa-
cit, ut auditor incertus nusquam sciat, quid expecta-
re debeat. Rhetores hoc loco Diuisionis seu Parti-
tionis mentionem faciunt, hanc dicunt esse, cum pro-
positionem ita constituimus, ut simul moneamus, quæ
relinquere velimus, aut cum enumeramus, quàm
multæ partes nobis tractandæ sunt.

DE CONFIRMATIONE.

Confirmatio difficilina pars est oratorij operis;
hæc enim persuadere iudici debet, ut propositioni
assentiat. Etenim cum aliud nihil sit propositio
nisi conclusio confirmationis, non merebitur fidem
propositio, nisi cōfirmatione propugnata fuerit. Nam
ut Dialectici tradunt, labefactis præmissis, rueret

Conclusionem necesse est, ut quæ sit velut fastigium seu tectum Syllogismi.

At loci qui in Rhetorica traduntur, tantum admonent nos de rebus, unde sumendæ sint res in quolibet genere causæ, seu potius magno rerum æcerno proposito, quid eligi debeat, quod ad propositum quadret. Deprehensus autem rebus seu materia argumentorum, tenenda est & forma quadam argumentorum, de hac non satis perspicue præcipiunt Rhetores. Itaque monendi sunt adolescentes, ut Dialecticæ consulant de forma argumentorum. Etsi enim liberior est oratio popularis, quam illi exiles & nudi syllogismi Dialecticorum, tamen membra argumentorum eadem esse necesse est, quæ in Dialecticis traduntur. Ideoque ea quæ Cicero de syllogismo tradit, à Dialecticis mutuatus est omnia. Cæterum orator Vestitus ea quasi habitu Verborum, & in disponendo liberior est, quam Dialecticus. In Syllogismo plerumque à Minore inchoat argumentum. Non sæpè orditur à Maiore. In Enthymemate, dum interdum properat, relinquit consequens auditorum cogitationi. Etenim natura cogit sumere formas argumentorum à Dialecticis, & sic communis sermo minus aliquanto vincit illis Dialecticis astrictus est.

Coniecturalis status habet duos locos: Voluntatem & Facultatem. Quoties igitur incidis in orationem Coniecturalis status, memineris eam totam in Voluntatem & Facultatem, tanquam in duo præcipua

per membra partiendam esse. In tota Miloniana disputatur partim de voluntate Clodij, quod voluerit Milonem interficere, partim de facultate, quod Clodius potuerit insidias facere, Milo non potuerit. Hi loci sunt ex natura ducti: Nam in omnibus hominum factis necesse est voluntatem & facultatem concurrere. Itaque, iidem loci maximam vim apud Iurisperitos habent, qui multa ex praesumptionibus, id est, coniecturalibus argumentis indicant.

Voluntas habet duas species: Altera vocatur impulsio, quae affectus continet, ut Clodius oderat Milonem, Igitur cupiebat eum extinctum esse: Altera dicitur Ratiocinatio, quae à finali causa sumitur, cum ducitur Argumentum à spe commodi. Nam humane mentes plurimum mouentur opinione utilitatis, ut Clodio proderat Milonis interitus, Miloni non proderat Clodij interitus, ergo verisimile est, Clodium fecisse insidias. Ex hoc loco nata est, vox Cassij, cuius saepe fecit mentionem Cicero, quarendum in iudicio, cui bono fuerit. Facultas continet signa & circumstantias. Signa sunt facta, aut nota alicuius rei, iudicantur autem etiam, communi sensu sine doctrina. Sunt enim vel causae vel effectus factorum. Facilis igitur est comparatio signi ad factum. Quaedam sunt antecedentia, ut: Milo duxit uxorem & liberos secum in rheda, ergo non est consentaneum profectum eum esse ad pugnandum. Nam pugnaturi non adducunt liberos in discrimen. Quaedam sequuntur

factum, vt : fugit, expalluit, erupuit. Circumstantiæ sunt : tempus, locus, apparatus, iuxta versiculum : Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Et horum ratio à sensu communi petenda est, vt : Cicero non fuit in vrbe, cum Cæsar interficeretur, igitur non interfecit Cæsarem. Præter hos locos sunt ~~æte~~ ^{æte} ~~xvæ~~, quæ propemodum ad signa pertinent, testes, chirographa confessiones, de quibus Iurisperiti diligenter præcipiunt.

DE CONFVTATIONE.

Confutatio est dissolutio argumentorum, quæ obijciuntur. Huius rei artificium magna ex parte sumendum est ex Dialecticis. Constat autem, in Dialectica triplicem rationem dissoluendorum argumentorum tradi. Prima est, cum peccatum in forma argumenti deprehenditur, tunc enim reprehenditur consequentia. Iudicium autem de consequentia tantum ex Dialectica petendum est. Nam & planiora sunt, & meliora quæ de consequentia tradunt Dialectici, quàm quæ scripsit Cicero de vitiosis rationibus iudicandis, vbi voluit complecti Dialectica præcepta eius rei, cum autem peccatum in materia argumenti est, diluitur aut per Distinctionem, aut per Inficiationem. Ambigua distinguendo explicantur, Inficiatio autem habet eosdem locos quos in Confirmatione posuimus, Voluntatem & Facultatem, vt Cicero offen-

ro ostendit, Miloni voluntatem & facultatem insidiandi Clodio defuisse. Negabimus igitur illa, quæ obijciuntur, & opponemus rationes, quæ reddant verisimilem insidiationem. Et quia coniecturalis status plerumq; habet probationes non necessarias, sed tantum probabiles, ideo homines ingeniosi facile reperire possunt ex iisdem locis argumenta in utramq; partem. Ac ferè disputatio tota de signis est. Hic valent homines callidi & copiosi qui signa variè interpretari sciunt, & varias causas signorum quærere. Nusquam enim verius est, quod dixit Euripides, quam in hoc genere, *ἀλλ' οἱ λόγων κατὰ πλεῖστον λόγος*. Rationem evertit, ut vulgò dicunt, rationes contra rationes.

Et propter contrariam signorum interpretationem duo peculiare loci adduntur defensori: Inuersio, cum docemus signum vel causam contra nos allatam pro nobis facere: Si occidissem non sepelissem, satius fuisset statim relicto cadauere fugere. Paulus in Gallatis vititur hoc loco: Nunquid lex est aduersus promissiones, siquidem auget peccata? Paulus respondet, Imò tunc esset aduersus promissiones lex, si iustificaret. Nam si lex iustificaret, nihil esset opus noua promissione, quæ gratis promittit iustificationem. Græci vocant *ἀντιστροφον*.

Absolutio est, cum interpretamur signum aut causam aliter, quam aduersarius. Sepeli, sed misericordia commotus, cum obiter praterirem. Vterque

locus oritur ex subtili causarum interpretatione & animaduersione. Nam vnus euentus multæ & variæ causæ excogitari possunt.

DE PERORATIONE

Peroratio est conclusio orationis, in qua repetitur propositio principalis. Tunc enim vocatur propositio, cum post confirmationem collocatur. Conclusio vocatur, cum ante confirmationem ponitur, ut fit in syllogismis apud Dialecticos. Omnis autem Peroratio constat duabus rebus: partim repetitione Propositionis & potissimum argumentorum, partim Affectibus. Quales autem affectus deceant in vnaquaque causa, sine præceptis sciri potest. Reo misericordia opus est, Accusator studet odium inflammare. Horro ex quibus fontibus ducantur affectus, natura rerum consulenda est, quanquam, cum sine arte perspiciant assentatores, quibus rebus animi hominum capiuntur, aut irrentur, facile id quoque videbit Orator. Nam vrbaniissime ac prudentissime dictum est, Rhetoricam particulam esse τὸ λόγος ἁπλοῦς.

DE IURIDICIALI STATV.

Sicut Coniecturalis Status ex quaestione, An sit factum nascitur ita Status Iuridicialis ex quaestione, Quale sit factum, oritur. Disputat enim, virum iure aliquid

aliquid sit factum, an secus: itaq; appellatur à Fabio Qualitatis Status. Græci vocant *δικαιολογικόν*, quia de iure disputat, ut: C. Cæsar non est iure interfectus. Iustum est fures suspendere. Tales causæ habent easdem partes orationis, quas suprà recensui, Exordium, Narrationem, Propositionem, Confirmationem Confutationem, & Perorationem ac ceteræ partes non requirunt nova præcepta, tantum Confirmatio ac Confutatio habent novos locos: Sunt enim diuersi loci diuersorum statuum. Quia verò hic status totus versatur circa iuris questionem, ideo loci sumuntur à iureconsultis.

Natura.

Lex.

Consuetudo.

Equum, bonum, iudicatum, pactum. Hi loci pertinent ad causam efficientem apud Dialecticos. Ius est enim quod suscipitur impellente vel naturali iure, vel, scripta Lege. Quid sit ius naturæ, quid lex scripta, quæ consuetudo habeat auctoritatem, à iureconsultis sumendum est. Nos olim addidimus locum Religionis, sed in Lege scripta comprehendi potest. Nam Legis scriptæ species sunt, Lex diuina & Lex humana. Sed addemus exemplum, in quo cerni poterit quomodo propositione constituta, debeat se referre animus ad hos locos. Suntq; ita exercenda ingenia, ut quacumq; questione oblata, statim decurramus

ramus per omnes locos, & consideremus, ex quibus hauriri apta materia possit. Non enim semper omnibus locis uti possuramus. Sed idonei quarendi & amplificandi sunt.

Initio Status negotij seu Propositio constituenda est, ut; Constantinus Imperator recte fecit, quod bellum Licinio intulit defendendorum Christianorum causa, etiamsi cum Licinio fœdere affinitate coniunctus erat.

Iam loci inspiciendi sunt, & videndum qui conveniant huic causæ.

A NATVRA.

In omnibus materijs, in quibus de iure quaritur, præcipue ius naturæ & ius diuinum considerentur, & in hac quæstione à iure naturæ firmum & illustre argumentum ducitur.

Ius naturale est, suscipere defensionem contra iniustam crudelitatem, præsertim si sit manifesta, seu, ut vocant, notoria iniuria. Talem defensionem suscipit Constantinus, Ergo recte fecit.

Hic Syllogismus amplificandus est exaggeratione sceleris Licinij. Atrocius scelus est, trucidare Sacerdotes & alios pios, quàm reliqua latrocinia: scilicet et enim in homines peculiariter Deo consecratos. Et accedit hæc impietas, quòd Tyranni non tantùm bonos miseros homines cupiunt e medio tollere, sed pro-

ſui nomen Dei, veram Religionem ac doctrinam delere & extinguere, ac penitus obruere gloriam Dei.

Aduerſus hæc tanta ſcelera præcipue arma capere debent Reges & Principes, quia, vt Paulus ait. gerunt gladium, vt defendant bonos & puniant iniuſtos.

A LEGE SCRIPTA.

Leges diuinæ & humane præcipiunt Regibus & omnibus magiſtratibus, vt defendant innocentes ac maxime eos, qui propter Religionem affliguntur.

Hic ſententiæ ex ſcripturis colligendæ ſunt de officio Magiſtratum, quales ſunt apud Eſaiam. Subuenite oppreſſo, iudicate pupillo Et in Pſalmo: Eripe afflictum de manu peccatoris.

AB EXEMPLIS.

Pertinent ad iudicatum, exempla probata. Hon-eſtum fuit Athenienſibus ſuſcipere deſenſionem liberorum Hercules aduerſus Euryſthea: Quando hon-eſtius eſt Imperatori pio, ſuſcipere deſenſionem ſacerdotum.

Accedant amplificationes à præniſ Idolatrarum: Deus deteſtatur & odit idolatras. Idcirco deſenſores impiorum cultuum habebunt tragicos exitus. Sicut in primo præcepto minatur Deus Idolatris, & hiſtoria ſuppeditant multa exempla.

Tractatus.

Tractandum & hoc est, quod ad Principes pertineat cura retinendæ veræ religionis, iuxta secundum præceptum: Non assumes nomen Dei vane, Hoc præceptum vetat tolerare blasphemias, & impios cultus.

CONFUTATIO.

Sæpe Confutatio plus suppeditat & disputatorum & amplificationum, ut in hac causa. Multa enim obijciuntur.

Primum obijci potest, quod in Euangelio probetur vindicta. Id explicandum est. Euangelium confirmat & approbat munus Magistratum: Ergo defensionem, quæ sit per Magistratus præcipit. Nec abolet Ius naturæ, sed approbat. Tantum igitur priuatam vindictam & seditiones prohibet.

Secundo obijci potest de iure fœderum. An licebit confœderato bellum inferre. Ad id respondendum est. In omnibus fœderibus exceptam esse defensionem aduersus notoriam iniuriam: Fuiſſet ſceleratorum ſocietas Constantini & Licinij, ſi Conſtantinus propter fœdus, quaſi pactione quadam obligatus, paſſus eſſet graſſari collegam, & infinitam ſcuitiam exercere.

Erant ſocij Lacedæmoniorum Thebani, cum Lacedæmonij Athenas cepiſſent, Et tamen Thebani adiunxerunt Thraſybulum, repetentem patriam armis, contra Lacedæmonios.

Erat

Erat enim manifesta crudelitas praesidij Laconici: Ita & Constantinus abrumpere societatem, quam cum Licinio fuerat, necessariò debuit.

Cedunt Iuri naturae cetera pacta, ut: Subdito adversus Dominum concessa est defensio, ad depellendam iniustam crudelitatem, si sit iniuria notaria.

Tertio obijci potest: At Constantinus alienos defendit subditos Licinio. Quid ad eum pertinebat, quomodo ille suam dirionem gubernaret? Respondeo, etiam subditis, si sit manifesta securia, licet fieri supplices, implorare auxilia ab alijs, & suscipere eorum defensionem alijs Regibus licet, ut Athenienses susceperunt defensionem liberorum Herculis.

Deinde non sunt alieni, qui nobis societate Ecclesiae coniuncti sunt, Praecipuum manus est summorum Regum ac Principum, tueri Ecclesiam, quam ob causam Esaias vocat Reges, Ecclesia nutrices, id est, defensores.

In iureiurando civium Atheniensium erant haec verba: Pugnabo pro sacris, & solus, & una cum alijs. Id exemplum à pijs sumtum est. Atq. ita sentire debent maxime Principes pii, se arma gerere, ut rem doctrinam, qua gloria Dei ornatur, conseruent.

In Psalmo dicitur: Ego dixi, Discessu hanc appellationem Deus ei tribuit, ut res divinas tueretur, veram Religionem, Iusticiam & Pacem.

Ita vides, confutationem versari in explicatione quarundam Iuris quaestionum, in collatione Iuris na-

turae

tura & foederum: in collatione Iuris naturae & officij iudiciorum. Proposui exemplum quaestionis iudicialis, in quo apparet, ad causas non tantum Rhetoricos libellos afferendos esse, sed etiam illius ipsius Iuris cognitionem, in quo versatur quaestio. Fient autem omnia pleniora, cum accedunt ornamenta & affectus.

Defensori adduntur alij quidam loci, ubi defensio per se infirma est. Vocant autem Confessionem, cum reus non excusat crimen, sed studet mitigare, & petit sibi veniam dari. Talis defensio seu confessio tres locos habet: Purgationem, Translationem criminis & Deprecationem. Purgatio est, qua aliqua ex parte leuatur culpa, videlicet cum negamus dolo esse factum, ut feci errore, feci iratus, non feci animo laedendi. Hac sunt partim ex causis efficientibus, partim ex finalibus ducta, & habent excusationem etiam apud Iurisconsultos. Translatio criminis aliquando probabilior est, quam purgatio, cum culpam conferimus in alios, ut feci iussus ab alio, promisi coactus metu, qui cadit in virum constantem. Hic locus magnam vim habet apud Iurisconsultos.

Deprecatio ad Oratorem magis pertinet, quam ad Iurisconsultos. Hac misericordiam petit, & versatur in locum affectuum. Commouent misericordiam rei aetas, dignitas, vita modestè acta. Sumuntur argumenta & a clementia iudicis. Exemplum extant apud Ciceronem pro Ligario. Nam in huius defensione, cum

cum

cum esset per se infirma, adhibendi fuerunt loci extranei, ut: Nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gravior, nec admirabilior misericordia est: Homines enim ad Deos nulla re proprius accedunt &c.

Peroratio in hoc statu, ut supra, habet duas partes: Repetitionem propositionis & argumentorum quorundam, & idoneos affectus.

DE STATIBVS LEGALIBVS.

galibus.

Hi maxime pertinent ad scholas & doctorum disputationes, ac magna ex parte ex Dialectica inditari possunt. Sunt autem:

Definitio.

Contrariae leges.

Scriptum & Sententia.

Ambiguum.

Ratio cinatio.

Translatio.

Definitio est, cum de vocabuli interpretatione contenditur, aut quid sit res declarandum est. Magnus usus est definitionum in omnibus materiis Theologicis & forensibus. Quare adolescentes diligenter exercendi sunt in doctrina definitionum, & assuescendi, ut & ipsi proprie & perspicue definiant, cum opus est, & statim videre definitionum vitia possint. Id mediocri diligentia atque exercitatio ne assequi possunt, recte cognitis praeceptis Dialecticis.

*Eticū. Exempla suppeditat non modò lectio, sed etiam
vsus rerum, Magna hoc tempore quæstio est. An
missa seu Cœna Domini sit sacrificium.*

*Hic exponendum est, quid sit sacrificium: quod
cum intelligitur esse opus, pro alijs faciendum vi mo-
reatur eis remissionem peccatorum, sequitur Sacer-
dotis opus, celebrantis Cœnam Domini, nequaquam
esse Sacrificium. Nam solius Christi mors, precium
fuit, quod ceteris merebatur remissionem peccato-
rum. Est autem impietas, transferre gloriam Christi
in opus Sacrificuli, sicut ad Hebræos scriptum est:
Vna oblatione consummati sumus.*

*Disputatur in Ecclesia quid sit Pœnitentia, hoc
est, conuersio hominis ad pietatem, quos motus con-
tineat. Nos perspicuam definitionem tradere sole-
mus, Pœnitentiam constare his partibus: Contritione
& Fide, vi suprà dictum est. Apud Ciceronem est
exemplum in Norbani causa, quid sit crimen lese
Maiestatis. In Epistola ad Romanos disputatur que
res sit, propter quam iusti pronunciamur, id est, ac-
cepti coram Deo, hoc est, sint ne nostra benefacta, iu-
stitia propter quam simus accepti Deo. Aut an si-
mus accepti propter aliud, scilicet propter Christum,
Fide, hoc est fiducia misericordia, propter Christum
promissæ.*

Ita Paulus definit Iustificationem.

*Et hanc definitionem confirmat multis Argumen-
tis, quæ partim sunt Testimonia ex Scripturis citata,
partim*

partim sunt rationes ex causis sumtæ.

Testimonia sunt, Credidit Abraham, & imputatum est ei ad iusticiam, Ergo fide consequimur, ut reputemur iusti;

Fides autem est fiducia promissæ misericordiæ, cum quidem agnoscimus nos indignos esse.

Aliud testimonium: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Ergo, cum omnes oporteat accipere remissionem peccatorum, qui fiunt beati, necesse est fieri omnes, quod habeant peccata. Non igitur sunt iusti propria dignitate, non satis faciunt legi.

Deinde à causa additur argumentum.

Promissionem gratiæ oportet esse certam.

Promissio fieret incerta, si penderet ex conditione Legis.

Ergo promissio non pendet ex conditione Legis, sed gratis propter Christum fide contingit:

Minorem confirmat, quia Lex semper accusat, seu, ut ipse ait, iram operatur, quia nemo Legi satisfacit, quare non propter Legem dantur remissio & iustificatio.

Exordia & Perorationes, in hoc genere sequuntur communia præcepta suprà tradita.

Contrariarum legum status est, cum faciunt controuersiam contrariæ leges, quemadmodum sæpè accidit, Græci vocant hunc statum *ἀντινομίας*, ut *ἀντινομίαι* sunt, Melius est nubere quam vri. Et

Canon: Non liceat Sacerdotibus vxores ducere.

Contrariæ sunt: Non facies furtum, & mandatum, vt Hebræi spoliarent Ægyptios.

Confirmationes & Confutationes ducuntur ex causis efficientibus. Lex enim habet autoritatem ab efficiente causa. Hinc sunt regulæ: Lex inferior cedit superiori. Lex specialis derogat generali. Lex humana cedit diuinæ. Leges veteres corriguntur aut abrogantur nouis. Ducuntur etiam confirmationes aut confutationes ex materia, hoc est, ex ipsis legibus, si cum ratione consentiant, aut pugnant cum ratione, si circumstantiæ expendantur, quibus latæ sunt, & an ad hos casus rectè detorqueantur &c. Et ex talibus regulis dirimuntur pleraque legum controuersia. Lex inferior: Non facies furtum, cedit superiori, scilicet primo mandato. Deus enim nouo mandato iusserat spoliare Ægyptios. Hinc Theologi regulam non inutilem sumserunt: Secunda tabula cedit primæ. Abraham immolaturus filium, solutus est secunda tabula per primam, quæ cogit Deo obedire, quicquid is iusserit. Iehu capiens arma aduersus Regem suum, solutus est legibus secundæ tabule per primam. Deus enim nouo mandato iusserat Iehu arma capere. Contrariæ leges videntur, Ne reddas malum pro malo: &, Magistratus Dei minister est, & vindex ad iram. Hic altera sententia prohibet vindictam. altera præcipit: sed dirimitur controuersia per regulam: Generi derogatur per speciem, & illud pos-
tuli

lissimum habetur, quod ad speciem directum est. Ex-
cipit autem scriptura Magistratum à generali Regu-
la, in qua vindicta prohibetur. Itaq. certum est, Ma-
gistratui licere exercere vindictam, punire fontes, ge-
nere bella. Consuetudo recipit in templis imagines,
lex prohibet. Hæc controuersia dirimitur, quia nos
non tenemur lege Moysi. Multa hoc modo iudicari
possunt, quæ longum esset recensere.

EX SCRIPTO ET SENTENTIA.

Frequenissima in foro & in Ecclesiis quæstio-
nes sunt, scripti & voluntatis, quæ oriuntur ex scri-
pti obscuritate aut ambiguitate. Græci vocant hunc
statum *ἐν τῷ ῥητὶ ἀσφαιδία*. Huiusmodi controuer-
sæ sunt de his locis: Vade, vende omnia quæ habes,
& da pauperibus. Luce 18. ut sit æqualitas. Item.
Non iurabis. Nam Anabaptistæ urgent verba, ne
recipiunt ullam interpretationem. Nos addimus in-
terpretationem, ut sententiam retineamus. Iuricon-
sultus vocat fraudem, cum defenditur *ἐν τῷ* contra
diævo*ν*. Loci huius status sumendi sunt ex Dialecti-
ca. Definitio patet obscura: Divisio discernit
ambigua. Ad hos locos accedunt reliqui, ut loci cau-
sarum, effectuum, circumstantiarum, & pugnantium.
Tunc autem voluntas queritur, quando *ἐν τῷ* est
aut obscurum, aut absurdum, ut in his verbis: Si quis
castrauerit se &c. voluntas querenda est. Nam *ἐν*

est absurdum. Sed in sacris literis hoc obseruandum est. vt in dogmatibus & præceptis retineatur id quod est, nisi impingat absurditas in aliquem articulum Fidei, seu manifestum scripturæ locum. Tunc enim recipienda est voluntas ex manifestis locis alijs collecta. Cæterum in dogmatibus ac præceptis, non est discedendum à verbis scripturæ, cum absurditas tantum impingit in iudicium rationis.

Confirmationes & Confutationes in Ecclesiasticis negotijs, dicuntur ex testimonijs scripturæ clarioribus. Interim tamen & Dialectica adhibenda est, quia sæpè ex definitione, aut ex causis, quæ sunt in scriptura aliquid ratiocinari cogimur. Sed hic videndum est, ne connectantur male coherentia, seu ἀναλόγη, seu vt Dialectici loquuntur, ne male consequentia consuantur. Porro, quod ex clavis testimonijs efficitur bona consequentia, id quod clarum esse iudicatur. Vt scriptura manifestè probat Magistratus, ergo probat etiam leges ciuiles, quamuis ab Ethnicis conditas, modò sint timori, malo operi, Hæc consequentia valet, quia lex nihil est, nisi vox Magistratus. Locus: Vade vende omnia &c. non cogit discedere à facultatibus Christianos, quia alius locus aperit inquit, præcipe diuitibus &c. Hinc ex definitione argumentamur: Diues est, qui possidet proprium, diuitem esse licet, ergo & proprium possidere licet. Magna cum Iudæis de scripto contentio est: Ipsi somniant regnum Christi mundanum, videlicet quod recupe-

recuperata patria, Hierosolymis regnaturi sint: nos defendimus sententiam, & opponimus clarum testimonium scripturæ: Regnum Christi erit æternum, at mundana regna non possunt esse æterna, igitur mundanum regnum non potest esse Christi regnum &c. Sed non est opus recensere plura exempla, cum usus rerum multa quotidie offerat.

In foro & negotijs, quæ ratione iudicantur, absurditas est, si quid à ratione dissentit, aut recepto iure, & quia effici debet, ut aduersarij opinio videatur absurda, leges & rationes afferendæ sunt, quæ ostendunt eam cum iure & natura pugnare. Hic iterum eundem est nobis ad locos Dialecticos, nam ex causis & effectibus colligitur æquitas. Est autem generale præceptum, cuius maxime usus est in hoc genere controuersiarum, ut excutiantur circumstantiæ, ex his enim sæpe venamus sententiam, & iudicamus, vtrum scriptum & Voluntas consentiant aut dissentiant. Vera est enim vox Hilarij: Circumstantiæ illuminant dicta.

DE AMBIGVO.

Controuersia ex ambiguo sunt, cum verbum aliquod generale aut ambiguum parit dissensionem, ut in Canone: Sacerdos ducens uxorem, suspendatur. Ibi intelligunt quidam, ut ab arbore suspendatur. Alij mitius interpretatur, suspendi tantum esse feriam.

ab officio ad tempus. Hic status cognatus est superiori: habet autem hanc præcipuam regulam: ambigua alia iudicantur ex Grammatica seu phrasi & figuris, ut: Non agnoscebat eam, donec peperit filium primogenitum. Nam particula donec, varium habet usum in sermone. Alia iudicantur ex artibus, ex quibus sumuntur, ut non reddas malum pro malo, generalis sententia est, quæ ex scriptura iudicatur, ex qua constat, tantum priuatam vindictam prohiberi, publicam non prohiberi. Cæterum & ad hunc statum adhibendi sunt loci Dialectici. Nam ambigua definitionibus & diuisionibus explicantur.

RATIOCINATIO.

Ad hunc statum pertinent casus qui cum non habeant certam legem, referuntur ad similia, aut ad cognata, cum quibus videntur connecti posse. Iuriconsulti multa iudicant ex similibus, quare huius status faciliè multa exempla inuenias, ut: Non licet hereditibus pecuniam ciuitati ad spectacula legatam repetere. Igitur nec legatum ad pios usus repetere licet. Reperiuntur huiusmodi controuersie & alias, ut si quis disputet, An liceat Christiano in foro causas agere, nullus locus est, qui expresse hoc concedat, sed rationatione querendum est Testimonium, siue ex cognitis, siue ex similibus. Euangelium approbat iudicia & indices, ergo nec reliquos indiciorum ministros

probat. Est autem Causidicus Iudicis minister, nam sine causidici diligentia, opera, & voce, Iudex non potest causam cognoscere. Ergo sicut Iudicis officium, Ita causidici functio probatur.

Si queratur, An liceat Christiano litigare in iudicijs, nullus locus aperte concedit, sed ratiocinando queritur testimonium. Licet vii alijs civilibus rebus, licet petere defensionem à Magistratu armato adversus latrones. Ergo multò magis licet à iudice intermi, auxilium ad retinendas facultates petere. Item si Magistratus est honori bonus, ergò Iudex, cum defendit Christianum, non prabet ei occasionem peccandi, alioqui non esset ei honori, sed potius dedecori. In hoc statu plurimum valent loci communes. Nam ex his multa iudicantur & traduntur, pendet autem tota res à Dialectica, cum ex causa, ex toto, ex genere ducitur argumentum. Videndum est autem, ut sit in syllogismo bona consequentia. Cum similia esserantur, videndum est, ut similitudinis eiusdem cause sint, Irenæus eleganter dixit, Hæreticorū argumenta non magis coherere, quàm si quis velit funem de arena necere. Tales erunt in hoc genere ratiocinationes, si non fuerit adhibita Dialectica quæ indicat, utrum membra consentiant, utrum aliud ex alio necessario sequatur, ut scriptum est: Ecce duo gladij hic: Igitur à Pontifice necesse est omnes Reges accipere regna. Hæc non necessario coherent, sed infinita exempla quotidie offert usus.

D s

Trans-

Translatio propriè est, quod Iurisperiti vocant
 Exceptionem, cum non respondetur ad rem, sed oppo-
 nitur exceptio aliqua, ut quoddam non oporteat me co-
 ram hoc iudice causam dicere, quoddam aduersario non
 debet dari actio. De hac re præcipiunt Iurisperiti,
 quando profit respondere ad rem, quando non profit.
 Quaquam autem hæc Rhetorica non colloqui præci-
 pue aduersum forenses: tamen prodest huius status
 mentionem facere, ut admonentur adolescentes non
 semper de re respondendum esse, sed ubicumque fieri
 potest, arte fugiendum esse iudicij periculum. Profe-
 ctò enim sapienter dictum est ab Alcibiade, nec im-
 merito abiit in Prouerbum: Εξόν Φυγέειν, μὴ Ζη-
 αῖν δίνεω.

DE GENERE DELIBERATIVO.

Genus Deliberatiuum versatur in Suadendo ac
 Dissuadendo, Adhortando & Dehortando, Petendo
 & precando, Consolando & similibus negotijs, ubi
 finis est non cognitio, sed præter cognitionem actio
 aliqua. Huius generis plura exempla reperiuntur. Et
 plurimæ scribuntur epistolæ quotidie à pueris in hoc
 genere, cum ab amicis aliquid petunt.

Exordia fiunt ut in alijs causis.

Narratione utimur, cum res poscit. Verum in
 hoc genere sæpe accidit, ut nihil adhuc gestum sit,
 quod narrare necesse sit. Propositio sequitur narra-
 tionem

tionem, & cum deest narratio, sola propositione utimur. Nam enim omitti propositio, vltia in causa potest. Ac plerumq; ut sit plenior sonus, propositio cum amplificatione recitatur, ut: Nullum bellum aut magis necessarium, aut magis pium, aut magis è dignitate vestra, Principes, suscipere potestis quàm hoc bellum aduersus Turcas, qui crudelissimum latrocinium his proximis annis in ipso Germaniæ aditu, & in conspectu vestro exercuerunt, vobisq; bellum denunciantes, exitium ac vastitatem vniuersæ Germaniæ, huic imperio atq; Religioni Christiænæ interitum, vestris liberis atq; coniugibus miserissimam servitutem minati sunt.

Loci argumentorum tres sunt,

Honestum.

Vtile.

Facile.

In his comprehendimus etiam Necessarium & Possibile: qui idem prætermittuntur in vulgaribus præceptis, quia videntur esse ἀπαραίτητα, nec indigere monitore. Nam impossibilia non veniunt in deliberationem. Necessitas autem non solum dubitantes adhortatur, sed cogit etiam inuitos. Verùm quia hi duo loci, interdum non conspiciuntur ab omnibus, ideo in arte admonendi sunt studiosi, ut quærant eos in causis, ac proferant in lucem, & dicenda illustrent, ut si quis de studiis literarum dicet, non tantum ostendet, quàm sint honesta, quàmq; vtilia, sed & rectè considerabit.

res humanas inueniet etiam necessariam esse literarum scientiam, quia sine doctrina Religionis & Legum, non possunt teneri Respublica, neque haec ciuili societas coli. Haec necessitas quia non intelligitur ab indoctis, oratione patefacienda est.

Na sciuntur autem hi loci, Honestum, Vile & Facile, in locis Dialecticis definitionum & causarum: Sed quia finis est Actio non Cognitio, nomina habent à fine, ut animos ad agendum impellant. Expetimus enim bona, vel honesta vel vilia, si tamen consequi possumus.

Honestas autem sumitur ex Legibus diuinis & humanis, adeoque ex virtutum definitionibus. Pertinent autem leges ad causam efficientem. Mouent igitur hominum voluntates ad agendum. Eodem & Virtutum definitiones pertinent, cum verè sint leges. Cum igitur honestas sumatur ex Legibus, & natura virtutum oportet hos, qui hoc genus aptè tractare videntur, locis communibus copiose instructos esse, ut cum adhortabimur principes ad suscipiendum bellum contra Turcos: Primum de honestate docendi sunt, recitanda sententia ex sacris literis, quae praecipunt Magistratibus, tueri subditos, depellere latrocinia. Consultanda est & superstitiosa quorundam persuasio qui putant Christiano non licere militare, aut bella gerere. Haec disputatio non vulgarem doctrinam requirit. Ostendendum est enim, quod Euangelium approbet Magistratus, iudicium publicum, iudicia, bella: quod

Iuan-

Euangelium sit doctrina de vita aeterna & spirituali, nec dissipet politias, sed multò magis confirmet. Iubet enim nos in hac vita corporali atq; ciuili, vti politicis rebus omnibus, sicut hoc aëre, cibo, potu viuimur. Interpretanda sunt & dicta quaedam Christi, quæ videntur prohibere vindictam. Hæc enim tantum priuatam vindictam prohibent, non prohibent vindictam publicam, quæ exercetur officio Magistratum. Alioqui enim dissentirent ab alijs locis, quæ aperte approbant Magistratus, & vindictam Magistratum. Ex hoc exemplo intelligi potest, locum honestatis maxime constare arte, quia hæc disputationes magnam doctrinam optimarum rerum requirunt, & sæpe hic Dialecticis locis vtendum est, cum videlicet prius docendus est auditor, quàm adhortandus, vt sit in hac questione de bello.

Loci ab vili & facili, ferè sunt *αἰτιολογία*. Nam utilitas sæpe cernitur ab indoctis, quæ cum est manifestæ, exaggeranda erit oratione, vt contra Turcas, amplificanda est eorum crudelitas, dicendum, quantum carnificinam in victos exerceant, quàm turpis & misera seruitus impendeat his, qui non sunt intercepti. Facultas autem posita est in circumstantijs, in comparatione virium, temporum, locorum.

Dominantur in hoc genere exempla, vt si quis commemoret Carolum Orbonem, patriam aduersus barbaros summa virtute defendisse, infinitam Hungarorum multitudinem, quæ in Germaniam irruperat, delens.

delexisse. Imperator Fridericus Sarracenos in ultimis terras in Syriam usque persecutus est: Nos repellere dubitamus hostes, qui tam procul ex Thracia profecti, Germaniam ipsam populati sunt? affectus etiam in his causis mouendi sunt, qui cum in tota oratione varie spargendi erunt, tum in Peroratione eligi debent hi, qui sunt acerrimi, nec procul petiti. Nam Perorationes, ut in alijs generibus, continent repetitionem quorundam argumentorum & affectus.

Postquam hanc viam adolescentes cognouerunt, exempla proponenda sunt, quae longe clarius ostendunt, quid in hoc genere deceat, quam praecepta. Quae quidem ad hoc vnum excogitata sunt, ut imperiis viam ostendant, ut intelligere exempla possint, & videre Oeconomiam & ordinem omnium partium, & totius orationis formam animo complecti. Plena autem exemplis sunt Poëmata, Historia, Epistola. Sed ego velim praeceptores ex Lilio eligere exempla, quae cum & propter rerum magnitudinem, & propter sonum orationis illustriora & grauiora sint, magnam verborum & sententiarum copiam suppeditant.

Pertinent ad suaforum genus, & in sacris literis, Adhortationes, Consolationes. Deprecationes, ut in Psalmo Miserere, saepe est repetita propositio ac petitio: Inserta sunt passim querelae. Argumentum ducitur ab honesto, quod misericordia Dei fiat illustrior, si ignoscatur. Simile est loco utilitatis, quod promittit
se vi-

Jevisim gratam fore, predicaturum hoc benefici-
tium, redditurum vera Sacrificia, scilicet spiritum
contribulatum. Ita obiter alludit ad locum commu-
nem de sacrificijs, quod Ceremonie tantum sint signa
rerorum Sacrificiorum. Semper autem finis queren-
dus est. Adhortationes iubent aliquid agere: Conso-
lationes iubent expectare auxilium à Deo: Depreca-
tiones petunt aliquid nobis concedi.

DE GENERE DE- monstrativo.

Demonstrativum genus continet Laudationem
& Vituperationem, sed multum interest, utrum per-
sonæ tractentur, an facta, aut res. Alijs enim locis
ritendum erit in laudatione personæ, alijs in laude fa-
ctorum & rerum.

Cum laudamus Personam, ordine narramus histo-
riam, & verum seriem in dicendo sequimur. Sunt igitur
loci personarum: Patria, Sexus, Natales, Inge-
nium, Educatio, Disciplina, Doctrina, Res gestæ,
Præmia rerum gestarum, Vitæ exitus, Opinio post
mortem. Hic ordo historiæ magis decet in laudatio-
nibus, quam quod initio quidam, quasi in scholis phi-
losophantes partiuntur bona in tria genera: Naturæ,
Animi, & Fortune bona. Et cum ad hæc capita sin-
gulas partes historiæ accommodare volunt, rerum
ordinem confundunt. Caterum, loci illi communes,
quæ

quare Naturæ bona, quare Fortunæ bona laudem mereantur, quantum præstent animi bona doctibus fortunæ, prudenter historiæ per occasionem intexti debent.

Exordia in hoc genere liberiora sunt, ut in Epithalamijs aut Epicedijs apparet. Interdum à pompa publica, interdum ab effectu aliquo, à querela vel gratitudine inchoantur. Reliqua oratio perpetua quedam historiæ narratio est, in qua tamen præcipua decora amplificantur, & ad admirationem atq; imitationem proponuntur. Sed quoniam extant exempla, in quibus ratio huius generis tractandi cerni potest, nihil opus est longioribus præceptis. Isocrates reliquit laudationem Euagoræ, Plinius Traiani. Exstat & ab Erasmo scriptus Panegyricus, lectu dignissimus, de Philippo rege Hispaniæ.

Sunt Psalmi quidam generis demonstratiui, qui describunt Christum, hi possunt haberi pro breuibus Panegyricis, ut Psalm Dixit Dominus. Item, Psalm 67. Exurgat Deus. Pingit enim veluti triumphalem pompam Regis, orditur ab imprecatione & gratulatione, nam hostibus Christi male precatur, gratulatur autem pijs. Narratio continet pompam. Venit Dominus, & ducit secum exercitus Euangelizantium. Ex his sunt descripti Principes provinciarum, apostoli & Episcopi, qui provincias afflictas & vexatas recreant. Ascendit Dominus in altum, ducit in triumpho captiuos, distribuit dona militibus et populo

populis suis, minatur hostibus supplicia, præcedit populus, ac sequitur, qui canit triumphale carmen. Hæc ferè summa est Psalmi, quem si quis hoc modo ad artium præcepta conferet, planius intelliget & animadverteret, qui loci proprie ad Christum accommodandi sunt, qui tribuant ei diuinam potentiam.

Quamquam autem oratio in hoc genere perpetua narratio est, tamen incidunt interdum loci qui habent aliquam disputationem, ubi confirmatione & confutatione viimur: ut si quis laudabit C. Cæsarem excusabit eum, quod bellum aduersus patriam mouerit, quia inimici, cum ei beneficium populi eriperent, priores bellum indixerint ac mouerint. Quare non intulit patriæ bellum, sed iniustam vim à suo capite depulit, cum Pompeius negaret se vllas condiciones pacis admissurum esse, nisi allato ad se Cæsaris capite.

Super sunt aliæ species, cum factum aut rem certam laudamus. In hoc genere omnes partes existere possunt: Exordium, Narratio, Confirmatio, Confutatio, Conclusio. Locos mutuamur ex genere Deliberatio. Honestum, Vtile, Facile aut difficile: ut si quis laudet factum Imperatoris Lothary Saxonis, qui Romanas leges, quæ ad id tempus, post occupatam Italiam à Gothis in Bibliothecis latuerant, in forum reuocavit, & constituit ut in Imperio ius ex illis legibus diceretur. Primum honestatis loco vtemur, quod deceat Principem efficere, ut Respublica

E

leges

leges habeat optimas. Sumemus argumenta, non solum à Lotharij persona, videlicet à Principis officio, sed etiam à re, hoc est, à dignitate legum Romanarum, quod plenæ sint humanitatis, prudentiæ ac iustitiæ, quod nulla gens vquam meliores leges, & magis consentientes naturæ habuerit, quàm populus Romanus. Ab utili erit argumentum, quod certe leges muniant tranquillitatem publicam. Lotharius igitur utiliter consulit Reipublicæ, quod ad omnem posteritatem ciuitates tranquilliores reddidit. Nam antea nullo certo iure utebantur ciuitates, sed Magistratus pro suo arbitrio ius dicebat. Ea res cum tyrannidi vicina sit, periculosa est ciuitatibus. Alibi habeant barbaricas leges, videlicet salicas, hoc est, Aulicas leges Francorum, quæ multa contra humanitatem constituiebant. Quare etiam harum gentium mores reddidit mitiores Lotharius propositis legibus humanioribus. Nam mores atq; opiniones hominum magna ex parte imitantur leges, Hic conserui potest Lotharius cum veteribus legumlatoribus, cum Solone, cum Iustiniano. Habet hic laudem difficultas, quia pauci Principes ociosi suscipiunt curam emendandarum legum, At Lotharius maximè occupatus bellis hoc egit. Possunt addi loci communes de nostrorum Principum ingenijs, quod cum scientia Reipublice gerendæ, prudentia, magnitudine animi, fide, ac iustitia, pares fuerunt laudatissimis Principibus. apud Græcos & Romanos, minime sunt existimandi
barbari.

barbari, Ad hoc genus pertinent gratiarum actiones, in quibus beneficia commemorantur, & amplificatio. Tales sunt orationes Ciceronis de suo redivit, & pro Marco Marcello.

Eodem modo res laudantur, vt Artes, Philosophia, Eloquentia, Leges, Medicina, Pax, Honestas sumitur ex causis efficientibus, videlicet, ab inuentoribus, vt: Philosophia est donum Dei. Sicut enim diuinitus oculis lumen contigit, ita menti veritas, seu verum indicium diuinitus donatum est: Utilitas sumitur ex finibus, Philosophia ostendit praesidia vita, disciplinam de moribus ciuilibus, leges, medicinam, numeros, mensuras, quae res omnes in hac tota vita maxime necessariae sunt. Interdum autem facilitas, interdum difficultas laudanda erit, idque ad consilium Oratoris pertinet considerare, quid deceat. Quod quidem praecipuum, vt quid deceat animaduertamus, cum in tota vita, tum vero in dicendo vel maxime requiritur. Nusquam enim magis lucet decorum, quam in docendo, cum sit praecipuum, ac maximum ac difficilimum operum humanorum omnium.

DE LOCIS COMMVNIBVS,

Breuiter complexi sumus communissima praecipua de inuentione, de quibus ingentia volumina Graeci composuerunt. Verum ego non admodum opus esse longioribus praecipis in hac parte iudico. Nona

via quadam cognita, postea res non in libellis Rhetoricis querende erunt, sed tùm à communi prudentia, tùm ex alijs artibus sumenda. Etenim hæc præcepta, non tàm ad inueniendum conducunt, quàm ad eligendum idonea, cùm res ex alijs artibus offeruntur. Deinde, cùm imitatio magis efficiat eloquentes quàm ars, præcepta traduntur adolescentibus ad hoc, vt adiuuent eos in legendis orationibus disertorum, quia ætas illa non potest longas causas animo complecti, nisi res & argumenta certis locis, quasi notis discernantur. Addeamus autem ad inuentionis præcepta vnum, quod maximam vim habet in omnibus disputationibus, videlicet, vt Hypothesin transferamus ad Thesin. Vocant autem Hypothesin negotium de quo controuersa est circumscriptum circumstantijs, vt: Sitne bellum mouendum aduersus Turcas? Thesin vocant generalem questionem, vt: Liceatne Christiano balla gerere? Facile enim iudicari potest, cùm de Turico bello dicendum est, omnia planiora atque vberiora fore, si à specie ad genus oratio transferatur, & de Magistratus officio, de bello in genere dicatur, quàm pium, quàm sanctum officium Reges faciant, si has gentes diuinitas ipsorum tutelæ commissas, aduersus Turcicum latrocinium defendant. Hoc præcipiunt apud Ciceronem, Antonius & Crassus, vt consideremus, qui loci communes hæreant in causa. quorum alij totam causam continent, in quibus Thesis versatur, alij incidunt obiter. Ac
Thesi

Theses illa, cum habet peculiarem interdum in oratione locum, tum verba & sententias gignit in omnibus partibus orationis. Et præter banc variè alluditur ad alios locos, qui obiter incidunt, ut Cicero pro Milone, cum dicit, Clodium Deo propter violatas religiones pœnas dedisse, alludit ad locum communem, & breuiter probat Deum esse, & hunc mundum à Deo gubernari. Sed sumamus exempla ab Ecclesiasticis concionibus, quæ prorsus ociosæ erunt, nisi ad præcipuos locos doctrinæ Christianæ referantur. Si quis enarrat historiam Diuidis, quomodo propter admissum adulterium à Propheta obiurgatus sit, locus communis erit de Pœnitentia. Et si enim & de adulterij turpitudine multa dici possunt: tamen defectus adhibendus est locorum, & excerpendus is qui maximè proprius est doctrinæ Christianæ. Porro in hac historia omnes pœnitentiæ partes egregiè depictæ sunt. Habet enim non solum obiurgationem, sed etiam absolutionem, quam in sacris historijs præcipuè quærunt piæ mentes. At Christus ipse docet nos hoc artificium, qui sæpè transfert Hypotheses ad Theses, ut cum excusat Apostolos de violata traditione Phariseorum, incipit in genere de traditionibus illis concionari. Cum affertur ad eam historia de crudelitate Pilati, grauissimam concionem habet de pœnitentia, Lucæ 13. Adhibentur autem loci communes, & ad probandum & ad amplificandum. Etenim ferè in omni probatione, maior

nascentur ex aliquo communi loco idq; diligenter ob-
seruent studiosi, vt sciant, vbi sit vsus locorum com-
muniū, quos qui prudenter eligit, is demum pote-
rit, & τὰ κοινὰ καὶ πρὸς, cum volet, & quod diffici-
lius est, τὰ καὶ πρὸς κοινὰς tractare, Ac voco locos
communes, non tantum virtutes & vitia sed in omni
doctrinae genere, praecipua capita, quae fontes & sum-
mam artis continent. Neq; tamen omnibus vbiq; vti-
mur, sed vnusquisq; sciat se debere suae artis prae-
cipuos locos tenere, vt cum aliqua de re dicendum
erit statim offerant se idonei loci. Quidam putant se
Locos communes tenere, cum de varijs rebus coacer-
uatas sententias habent, quas passim ex Patris &
Oratoribus excerpserunt: Et quia iudicant hanc
coacervationem insignium dictorum, perfectam esse
doctrinam, nihil habent consilij in legendis autori-
bus, nisi vt inde tanquam flores dicta quaedam decer-
pant: Interim nullam artem perfecte discunt, nullum
scriptum totum intelligunt, nusquam totum orationis
genus considerant. Hoc studium exiguum habet vti-
litatem, & hoc nomine plurimum nocet, quia in stul-
tis doctrinae persuasionem parit, qua nihil est perni-
ciosius. Sciendum est igitur, ita locos communes re-
cte cognosci, si artes illae, in quibus versantur perfe-
cte cognita fuerint. Et vt locos communes apte in
causis intertexere possimus, opus erit perfecta eorum
cognitione. Verum quia in ciuilibus negocijs saepe
existant dubitationes de virtutibus, de vitijs, de for-
tuna

tuna, de legibus, de consuetudine: Ideo Rhetores ho-
rum locorum precipue mentionem faciunt, qui ta-
men neq. perfecte intelligi, neq. copiose ac varie tra-
ctari possunt, nisi cognitis illis artibus, in quibus ver-
santur. Quare necesse est ad bene dicendum, addere
studium omnium maximarum artium, Philosophiæ,
doctrinæ Religionis, iuris & historiarum.

Interim tamen hoc studium colligendi dicta scri-
ptorum, habet aliquam utilitatem, præsertim in ado-
lescentia. Habet enim multa lumina verborum, &
multas figuras, vt elegans metaphora est in versu de
experientia: Discipulus est prioris posterior dies.
Neq. solum propter venustatem citantur, sed etiam
propter auctoritatem: Habent enim velut pondus te-
stimonijs, quia à magnis viris proditæ sunt, sicut Vir-
gilius Ennianas versus suo Poëmati propter graui-
tatem inseruit. Et Cicero multa citat, vt: quamob-
rem ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου illud teneto, nervos atq. artus
esse sapientiæ non temere credere. Ad hæc pleraq.
dicta continent gravissima præcepta, quare non so-
lum ad ornandum, sed velut leges atq. oracula ad con-
firmandum proferuntur: quale illud est apud Li-
uium, de non mutanda forma Reipublicæ, & quid
presentia incommoda dissimulanda sint, quia muta-
tio maiora mala paritura sit. Nota mala, inquit, opti-
ma, quod à Plauto sumtum est, & Græci, μὴ κενεῖν
τὸ καλὸν ἐν καίῳ πορ. Interdum etiam breue aliquod

dictum, ita rem definit, vt magis ostendat eam, quam
prolixæ disputationes Philosophorum, vt definitio
legis apud Demosthenem. Quare hæc diligentia
colligendi sententias non solum verborum copiam
alit, sed nonnihil etiam ad rerum cognitionem con-
ducit. Sed tamen vt copiose ac variè tractari loci
communes possint, accedere oportet ex ipsis artibus
perfectam doctrinam. Cæterum ad colligendas sen-
tentias etiam adhibenda est ratio quædam. Nam &
memoria adiuuabitur, cum ordine distribuerimus
eas in certas classes, & hæc distributio rerum inter
se ordinem ostendet. Est autem & hæc quædam
pars eruditionis, rerum ordinem, initia & progres-
siones videre. Optima autem in distribuendo Oeco-
nomia erit si sequentur artium discrimina. Cauen-
dum est enim, ne confundantur artes, sed obseruan-
dum, qui loci sint Theologici, qui sint Philosophici.
Ac Philosophici possunt peti ex partibus hominis,
Ratio, Artes, Prudentia, Virtus, Affectus, Consue-
tudo, Corpus, Forma, ~~Ætas~~, Fortuna, Diuitiæ, Oe-
conomia, Coniugium, Educatio liberorum, Politia,
Magistratus, Lex, Bellum, Pax. Facile est autem
genera partiri, & videre, quæ sententiæ, quæ exem-
pla, quæ similitudines, in qualibet specie collocari de-
beant. De hac ratione annotandi, extat Redolphi
Agricolæ Epistola, quam velim adolescentibus pro-
poni ad verbum ediscendum.

DE AFFECTIBVS.

Ut loci communes sparguntur in orationem, ita affectus oportet ac motus quosdam orationi addere. Affectus autem oriuntur ex locis expectendorum ac fugiendorum quos in genere Suasorio ac Demonstrativo recensuimus, videlicet ex honesto, turpi, vitioso, & inutili. Nam honesta atque vitiosa merentur amorem: Turpia, abhorrentia à natura, iniusta, damnoſa, oderunt homines. Misericordiam mouet calamitas, seu fortuna indigna ætate, genere, virtute. Hinc intelligi potest, in qualibet oratione affectus in ijs partibus existere, in quibus tractantur loci communes, de virtutibus & vitijs. Sed tamen illi ipsi loci, certum genus verborum requirunt. Nam illi affectus sunt leniores, qui vocantur ἡθῆ, qui blandis verbis effertuntur, quæ significationem humanitatis atque officij præbent, quale hoc est apud Virgilium: Omnis in Ascanio carissat cura parentis. Familiaris est exordys Epistolarum & Orationum commemoratio officij, in qua decet nos animorum sensus atque inclinationes, quæ ἡθῆ, vocantur, exponere, vt ad Lentulum. Periuicunde mihi fuerunt literæ tuæ, ex quibus intellexi te prospicere meam in te pietatem. Alij sunt affectus vebementiores, qui dicuntur παῖθῆ. In his vtendum est atrocibus & tragicis verbis. Ducuntur autem ex omnibus locis Dialecticis amplificationes, ad impellendos animos, exaggerata vel dignitate, vel turpitudine rei, vt ab Exemplo, Linius in

E S

Plemi.

Pleminium: Nec hominis quicquam est præter figuram & speciem, neq; Romani ciuis, præter habitum vestitumq; & sonum latinæ linguæ. Pestis ac bellum immanis, qualem fretum quondam, quo à Sicilia diuidimur, ad perniciem nauigantium circumfedis, fabulæ ferunt. Sed inprimis valent Hypotyposes, cum signa & gestus commemorantur, cumq; imago aliqua in oculos incurrit, quæ vim oculis atq; animo offert, vt apud Virgilium de Mezentio: Mortua quin etiam iungebat corpora viuis. Et huius generis infinita exempla extant apud Poetas & Historicos.

DE DISPOSITIONE.

Cicero nullam partem scribit plus ad victoriam conducere, quàm dispositionem. Cum enim maxima vis sit opportunitatis, plurimum refert, quo loco singula dicentur. Illud certè constat, ordinem aratum ad rerum perspicuitatem plurimum conferre. Quare & in legendis aliorum orationibus magnopere prodest auditoribus, Dispositionem ostendere, quod hac animaduersa, omnia facilius percipiantur. Cum enim imperiti non possint longas & difficiles dissertationes intelligere, si semel decurrant oculi per vniuersum corpus orationis, necesse est ordinem, regioneq; partium ostendere, vt singula membra considerari queant, & iudicari, quomodo consentiant. Atque hæc diligentia quandam habeat vtilitatem, exempla

empla demonstrant. Quantum enim lucis attulimus Epistolæ Pauli ad Romanos, ostensa Dispositione & quam qui non animaduertunt, idem non intellexerunt Paulum, ut qua de re ageret, ne suspicari quidem potuerint: Vbi proponat, vbi disputet, vbi desinat, non videbant, itaque velut hostes in ignota regione errabant, si quando in eius disputationes inciderant.

Porro hæc pars artis, cum quidem sit utilissima, non perinde difficilia præcepta habet. Nam ea quæ tradunt Rhetores, perquam leuia & puerilia sunt, ut primo loco dicatur Exordium, deinde Narratio, hanc sequatur Propositio, de qua dimicatio est, deinde Confirmatio, postea Confutatio. Extremus locus tribuitur Perorationi. Ac profecto mirum est, cum hunc ordinem in dicendo natura ostendat etiam indoctis, tamen homines literatos interdum harum partium seriem, in scriptis aliorum iudicandis, non videre. Neque tamen ita accipi debent hæc præcepta, tanquam leges de rebus capitalibus in æs incisæ. Cedunt enim interdum utilitati. Nam & Cicero quædam præiudicia tractat in causa Milonis ante Narrationem. Et pro Sylla, confutatio præcedit confirmationem. Quam prudenter distribuit Demosthenes in ~~se~~ ^{se} ~~Pælo~~ in longa & multiplici causa omnes partes, suo quodam vsus consilio, cum hsdem de rebus accusator Æschines, longe alium ordinem instituit. Et hæc in legendis doctorum orationibus exa-

populo

propria consideranda est non solum ut aliena scripta rectius intelligamus, sed ut nos quoque discamus, videre in nostris causis, quid quo loco plurimum valeat, quae deceant in aditu, quae res, velut in prima acie plurimum profecturae videantur, quae debeant in turba latere, ne noceant. Haec non possunt in arte tradi. Nemo enim omnia tempora atque negotia complecti potest. Sed exempla admonere & acuere studiosos possunt, ut quid deceat obseruent, & cum ad causas accesserint, se ipsi consulant, cum de ordine, cum de alijs multis rebus. Multa enim in omnibus contentionibus à nobis ipsis petere cogimur, ad quae doctrina atque exercitatione praeparare nos statim à prima pueritia debemus.

In disponenda Narratione, rerum seriem plerumque sequimur, perinde atque fit in historijs. Atque haec ferè sunt, quae docent Rhetores de dispositione, cum quidem aliarum partium dispositio multò difficilior est. Non enim temerè in dicendo eundem est, ut dici solet, quò pedes ferunt: sed proficiendus est finis aliquis quasi meta, quò certo itinere perueniamus.

Tradam igitur vnicum praeceptum, idque breue, quod ostendet viam, quomodo partes in principijs atque in contentione disponantur: quam viam, si animaduuerint adolescentes, plurimum adiuuabuntur, & in inueniendo, & in disponendo, & in iudicandis aliorum scriptis. Est autem hoc praeceptum, ut meminerint in principijs & in contentione argumenta-
tionis

iones existere, quarum necesse est ea esse membra, quæ traduntur in Dialecticis, quod ut planè perspicere possit, addemus exempla. Ac primum de Exordijs sciendum est, rarò in exordijs Syllogismos esse sed plerumq; ea constare Enthymematis, quæ nunc ita appellantur.

Initio ponitur aliqua sententia, tanquam Exordij propositio, cui postea subicitur ratio, ita absolutum est Enthymema, sed inchoatum à consequente. Fere enim in sermone probationi antepositur propositio. Porro antecedens probatio est, consequens propositio. Deinde interdum sequitur, aut alia probatio, aut amplificatio, aut aduersatiua. Quare & Græci docuerunt, Exordium quatuor sententijs contineri. Quanquam enim sæpè plura sunt membra, tamen significare voluerunt, Exordij partes debere quasi argumentationem aptè coherere. Prima pars πρὸς τὸ ἀκούειν: Secunda κατὰ τὸ ἀκούειν: Tertia ἀπὸ τοῦ ἀκούειν: Quarta ἐξ ἑαυτοῦ. Etsi autem non omnia Exordia similia sunt, tamen plerumq; Cicero hoc modo componit. Pro Archia initio ponit πρὸς τὸ ἀκούειν: Si quid in dicendo possum, præcipuè Archiam eloquentia mea tueri debeo. Sequitur κατὰ τὸ ἀκούειν, quæ est ratio propositionis, quia Archias adiuvit hæc mea studia. Deinde ἀπὸ τοῦ ἀκούειν, conclusio Enthymematis: Si mea eloquentia alijs profuit, quanto magis isti prodesse debet, à quo excitata est. Hic inseritur aduersatiua, Sed miretur aliquis, quomodo Orator à Poëta adiuvatur.

uari

nari possit. Hanc quoque absoluit vno Enthyemate, quia artes inter se cognatae sunt. Deinde ἀξίως, petitio, ut se, de causa dicentem, audiant. Nec huius formae valde dissimilia sunt alia Exordia. Interdum propositioni statim opponitur aduersatiua. Interdum inferuntur quaedam breues amplificationes, ut pro Marcello, πρὸς τὸν: Cum haecenus tacuerim, nunc redeundum est mihi ad veterem studendi consuetudinem. κατὰ συνήθειαν, quia beneficium Caesaris non possum tacitus praeire. ἀπὸ δόσεως, Nam absente Marcello carebam socio huius laboris, nunc eo restituito libenter redeo ad pristinam dicendi consuetudinem. Hic accedit amplificatio per translationem. Hoc beneficium Caesaris ad Rempublicam pertinet. Significat enim Casarem velle Rempublicam conseruare. Neque multò aliter disposuit Demosthenes exordium περὶ Σεφάου πρὸς τὸν, Petro ut mihi concedatis secundum leges, ut pro me dicam, nec assentiamini aduersario. Sequitur exaggeratio periculorum & quaedam breuis occupatio. Postea κατὰ συνήθειαν, Res ad me pertinet. Deinde ἀπὸ δόσεως, Peto ut me audiat sicut leges praecipunt. Et accedit amplificatio ex interpretatione legis. Ad Romanos, πρὸς τὸν, Gratulor vobis cognitionem Euangelij, & optarim mihi contingere, ut coram vos docere possim. Aduersatiua: sed haecenus non licuit verum opto, ut aliquando liceat mihi ad vos proficisci. κατὰ συνήθειαν, quia debitor sum Graecis & barbaris. Alia

ratio, in qua inest quaedam occupatio: Nec pudet me Evangelij.

Confirmationes & confutationes partim Syllogismis, partim Enthymematis constant. Verum illud sciendum est, orationem, etsi habet certas regiones, tamen & liberiores & pleniores esse, quam sunt illi concisi ac nudi Dialecticorum Syllogismi. Plerumque autem à minore inchoatur argumentatio, ut pro Caelio: audistis cum pro se diceret, audistis antea cum accusaret, genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atque verborum, quæ vestra prudentia est perspexistis, atque in eo non solum ingenium eius elucere videbatur, quod sæpe etiam, si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus, sed inerat, nisi me forte propter benevolentiam fallebat oratio, & bonis artibus instituta, & cura & vigilis elaborata. Hæc minor est. Sequitur maior. Atque scitote iudices, eas cupiditates, quæ obviuntur Caelio, atque lacus studia, de quibus dispero, non facile in eodem homine esse posse. Et in hoc communi loco Cicero aliquantisper commoratur. Conclusio verò in proponendo recitata est: In Caelio nulla reperietur luxuries. Comparant igitur Syllogismi membra, quæ etsi certa regione circumscripta sunt, tamen non tam angustis finibus inclusa coercentur, ut Dialecticorum Syllogismi, qui propter brevitatem in pugna non satis virium habent. Raro à maiore inchoatur Syllogismus, ut pro Milone. Maxima illecebra peccandi impunitatis spes

est, hæc fuit in Clodio, non in Milone. Sed plus Enthymematum est in omnibus orationibus, quæ facile agnoscî & iudicari possunt, ut pro Milone: In nobis est quædam mens, quæ ciet atq; agit corpus; Ergo multò magis ille perpetuus naturæ motus, mente quædam æterna regitur. Sunt & hæc Enthymemata: Clodius oderat Milonem, igitur credibile est eum fecisse insidias. Facile igitur intelligent studiosi, quomodo in procemijs & in contentione partes collocari atq; distribui debeant, si Dialectica præcepta animo intuebuntur, & tamen in vestendis & ornandis sententijs, Oratorum consuetudinem sequentur. Atque has quasi regiones Dialecticorum præcipuè mihi videntur observare Demosthenes & Cicero, quos habuisse maximam ordinis curam, res ostendit ipsa. Plurimum autem & in inveniendò adiuuabuntur studiosi, si meminerint posita aliqua propositione, deinde non procul ab ea discedendum esse, sed querendam esse eius propositionis vel rationem, vel amplificationem, vel aduersariam. Nam hæc cum in vicinis locis nascentur, vltro se offerent, præsertim hi, qui mediocri exercitio styli ita se assuefecerunt, ut cum aliquid instituunt, percurrere animo vicinos locos possint.